

4. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012). Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668.

5. Кобелєва Т.О. Формування показників компласенс-безпеки держави та підприємства. *Механізми управління соціо-еколого-економічної безпекою держави: колективна монографія* / Л.М. Черчик, Н.В. Коленда та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.М. Черчик. Луцьк : Терен, 2019. С. 193-208.

6. Зіненко К.А., Кобелєва Т.О. Складові економічної безпеки будівельного підприємства. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2022 р.) / орг. ком.: Н. Канцедал [та ін.]; Полтав. держ. аграрний ун-т. Полтава: ПДАУ, 2022. С. 1174-1176.

7. Зіненко К.А., Кобелєва Т.О. Методичний підхід до комплексного оцінювання економічної безпеки будівельного підприємства. *Сучасні технології менеджменту: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, 21 жовтня 2022 р. / відп. ред. Л. Черчик. Луцьк: ВНУ ім. Л.Українки, 2022. С. 71-74. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/60200>

ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Палапа Н.В., доктор сільськогосподарських наук,
старший науковий співробітник,

Інститут агроекології і природокористування НААН, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3748-6414>

На сучасному етапі розвитку економічних відносин глобалізаційні процеси охопили всі сфери світового господарства, у т. ч. й туристичну галузь. Нині туризм став «феноменом ХХІ століття», адже є одним з найбільш динамічних і прибуткових серед усіх галузей світового господарства. Про глобальність туризму та пріоритетність у світовій економіці свідчать досить значні доходи від туризму, що складають 8 % світового експорту і 30 % міжнародної торгівлі послугами, щорічне зростання світових туристичних потоків на 4-5 %.

Кількість міжнародних туристичних прибутків 2019 р. сягнула близько 1,5 млрд, що на 4 %, або на 54 млн перевищує показники 2018 р. Такі дані наводить ВТО, зазначаючи, що 2019 рік став для світового туризму вже десятим поспіль з позитивною динамікою, а це дає підстави віднести туризм до надійного та сталого сектору економіки, навіть в умовах нестабільності, невизначеності й соціальних потрясінь [1].

Туризм є одним з перспективних напрямів соціально-економічного розвитку, джерелом валютних надходжень, визначає розвиток інших галузей, впливає на зайнятість населення, виступає одним з чинників збалансованого розвитку сільських територій, створює позитивний імідж як окремих регіонів так і країни в цілому. Найголовнішими передумовами розвитку туристичної індустрії на вітчизняному та міжнародному рівні є вигідне географічне розташування країни, наявність природних ресурсів, сприятливі кліматичні умови, історико-культурний потенціал, населення з високим рівнем освіти.

Україна має усі умови для розвитку туризму: мальовничу природу, ландшафтне різноманіття, багату історико-архітектурну та культурну спадщину, сприятливі рекреаційні умови та ресурси. Однак можливості туристичної сфери, яка могла б стати рушієм розвитку економіки, не реалізуються повною мірою. Наша держава значно відстає від провідних туристичних держав світу за якістю та різноманітністю туристичних послуг, рівнем розвитку туристичної інфраструктури. Окрім того упродовж останніх років намітилася тенденція до розвитку виїзного туризму. Не конкурентоспроможність туристичної галузі країни зумовлена застарілістю матеріально-технічної бази, недостатнім розвитком інфраструктури та кваліфікованих кадрів, орієнтуванням туристичних операторів на виїзний туризм, екологічні проблеми.

В Україні відсутня система комплексної інформаційно-маркетингової підтримки розвитку національного ринку рекреації та туризму. Відсутня налагоджена робота туристичних інформаційних центрів. Пріоритетним напрямом вирішення проблеми конфлікту між природним середовищем та розвитком туризму, між потребами туристів у екологічно безпечному середовищі та комфортних умовах відпочинку є ефективне використання природно-ресурсного потенціалу країни. Це означає ведення зрівноваженої туристичної діяльності, яка буде в гармонії з потребами туристів та природним середовищем і одночасно буде сприяти збереженню довкілля та сталому розвитку туризму в Україні [2].

Україна, як відомо, володіє значним туристичним потенціалом. Зокрема, вона є однією з провідних країн Європи за кількістю об'єктів історико-культурної спадщини. Лише на державному утриманні перебуває 150 тис нерухомих пам'яток історії та культури, зокрема 57206 пам'яток археології, 51364 – історії, 16800 – архітектури та містобудування [3].

За час повномасштабної війни росії проти України пошкоджено 664 об'єкти культурної спадщини, про що повідомило Міністерство культури та інформаційної політики. З них повністю зруйновано щонайменше 24 об'єкти, частково пошкоджено 523, а ступінь пошкодження ще 117 пам'яток потребує уточнення. Наразі відомо про пошкодження або руйнування 84 пам'яток національного значення, 514 пам'яток місцевого значення, а також 66 нещодавно додатково виявлених об'єктів культурної спадщини. Проте загальну кількість пошкоджених та знищених культурних об'єктів буде встановлено після завершення війни, зокрема після звільнення окупованих територій та після розмінування.

Варто наголосити, що туризм – одна з тих галузей, яка найбільше постраждала ще під час пандемії COVID-19. Тоді через карантинні обмеження закрилися аеропорти, спорожніли готелі, знизився попит на послуги туристичних агентств. І цю сферу почала оговтуватися, повномасштабне вторгнення рф в Україну знову завдало сильного удару туристичному бізнесу [4].

Війна в Україні вплинула не лише на український туризм, а й на ситуацію в Європі в цілому. За даними Всесвітньої туристичної організації [5], кількість авіарейсів через війну в Україні суттєво зменшилася у таких країнах: Молдова (-69 %); Словенія (-42 %); Латвія (-38 %); Фінляндія (-36 %); Чехія (-35 %). Потенційні втрати світової туристичної економіки від війни оцінили у 14 млрд доларів. Водночас в Україні надходження від галузі до держбюджету скоротилися більше як на 30 % у 2022 р. Менше податків у перший рік повномасштабної війни сплатили турбази, кемпінги, дитячі табори відпочинку (-57 %); туристичні оператори (-35 %); туристичні агенції (-27 %).

За даними Державного агентства розвитку туризму, приріст надходжень на 46 % був лише від діяльності пансіонатів та гуртожитків. Це пов'язано з тим, що 2022 р. їх використовували як тимчасовий прихисток для переселенців, які змушені були покинути свої домівки через бойові дії. У 2023 р. ситуація не стала кращою.

Туризм в Україні адаптувався до умов війни і поступово перелаштувався на інші формати. Тепер, замість іноземних туристів з ЄС чи Близького Сходу, у готелях розміщуються закордонні дипломати, громадські активісти, журналісти світових видань та волонтери. Лише за 2022 р. в Україну в'їхало майже 2 млн іноземців, з

яких 1 млн – під час війни [6]. Активні бойові дії не завадили хасидам святкувати Рош га-Шана в Умані у 2022 р., 23 тис. паломників приїхали до міста, під час пандемії 2020 р. на свято прибуло 2,5 тис., а 2021 р. – 30 тис.

Державне агенство розвитку туризму України проаналізувало податкові надходження від туризму найбільш привабливих регіонів України.

Таблиця

Податкові надходження від туризму в окремих областях за I квартал 2021-2023 рр., млн грн

Податки	Роки		
	2021	2022	2023
Закарпатська	11,5	14,6	16,8
Івано-Франківська	33,7	33,4	30,2
м. Київ	125,1	107,6	57,0
Львівська	37,9	52,1	60,4
Миколаївська	6,0	6,0	2,0
Одеська	191,5	24,2	15,2
Херсонська	6,8	7,0	0,2
Чернівецька	2,6	2,6	5,2

Джерело: [4]

Як видно з таблиці, частково відновився внутрішній туризм. Найпопулярнішими серед українців стали більш безпечні західні регіони України. Найбільше на відпочинок у 2023 р. їздили у Чернівецьку, Львівську та Закарпатську області. Водночас відчутне зниження доходів від туризму – на півдні країни (Одещина, Миколаївщина, Херсонщина), що цілком зрозуміло. У відновленні туризму в Україні вже зараз помітні певні тенденції: найчастіше українські туристи цікавляться оздоровчим відпочинком у санаторіях, будинках відпочинку, зеленим та екологічним туризмом, де можна відновити свій спокій якомога далі від вибухів та повітряних тривог; групові тури стали менш популярними, натомість зріс попит на подорожі для однієї людини або для родини; пріоритетною вимогою до готелів, хостелів, будинків, апартаментів, гостьових кімнат тощо стали наявність світла, води, зв'язку та укриття.

Туристичний ринок України і надалі орієнтуватиметься на внутрішнього туриста. Агентства пропонують рекреаційний відпочинок для українців у горах або в сільській місцевості, а також розробляють різноманітні автобусні тури за кордон.

Туроператор «Join UP!» [7] наголошує на тому, що відновлення функціонування туристичної галузі слід розпочати з регіонів, які найменше постраждали від війни. Це дозволить сформувати першочергову основу для прийому туристів. Інвестиційні потоки мають рухатися із Заходу на Південь і на Схід після відновлення усїєї необхідної інфраструктури та розмінування територій. Водночас туризм у звільнених містах матиме свої особливості: екскурсійні маршрути потрібно буде прокладати, враховуючи місця пам'яті та трагедій. Ці локації мають стати частиною меморіального туризму в Україні, а розміщення будь-яких атракцій на них має бути заборонено.

Література:

1. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2859960-torik-zafiksovano-15-milarda> (дата звернення: 19.02.2024).

2. Проблеми розвитку туризму в Україні у контексті сталого розвитку. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/388.pdf> (дата звернення: 19.02.2024).

3. Титова О. Деякі актуальні питання збереження культурної спадщини України. *Праці центру пам'яткознавства*. Київ. 2009.

4. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/tyryzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotyuyetsya-do-vidnovlennya> (дата звернення: 19.02.2024).

5. Impact of the Russian offensive in Ukraine on international tourism. URL: <https://www.unwto.org/impact-russian-offensive-in-ukraine-on-tourism> (date of application: 19.02.2024).

6. З початку війни Україну відвідав мільйон іноземців URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4522983-z-pochatku-viiny-ukrainu-vidvidav-milion-inozemtsiv> (дата звернення: 19.02.2024).

7. Вплив російсько-української війни на туристичну галузь в Україні та світі: що нас чекає в майбутньому. URL: <https://delo.ua/opinions/vpliv-rosiisko-ukrayinskoy-viiny-na-turisticnu-galuz-v-ukrayini-ta-sviti-shho-nas-cekaje-v-maibutnyomu-405634/> (дата звернення: 19.02.2024).